

29/
12

DIKTATORN HYLLAS I BUENOS AIRES, 1949.

Demokrati och diktatur i det latinska Amerika

Av HERBERT TINGSTEN

UNDER MÅNADERNA oktober och november 1949 förekom med våld genomförda eller av våld framkallade regimskiften i fyra av det latinska Amerikas tjugu stater; antingen ersattes en statschef med en annan eller tillägnade sig en statschef befogenheter av diktaturkaraktär. Siffran är tillfälligtvis exceptionellt hög, men den är likväl betecknande. I dessa stater, där demokratin hyllas av alla och proklameras i varje författning, har inbördeskrig, revolutioner och diktaturer varit så talrika att man kan beteckna dem som traditionella politiska verksamhetsformer. Någon generell statistik finns inte och kan genom bristen på klara definitioner aldrig göras tillfredsställande, men vissa uppgifter från särskilt oroliga stater kan ge en antydning om våldsfrekvensen. I Venezuela beräknas antalet revolutioner eller allvarliga revolutionsförsök under tiden 1830—1900 till femtio; Colombia hade under det första århundradet av sin självständighet 27 inbördeskrig; av de 25 statscheferna i Uruguay 1830—1903 blev nio avsatta med våld, två mördades, och en tvangs att avgå på grund av skador vid ett attentat, tio hade att nedkämpa ett eller flera revolutionsförsök, endast tre

fick sluta sin regeringstid i relativt lugn; under Bolivias första århundrade som stat fungerade fyrtio presidenter, av vilka flertalet var diktatorer, sex av statscheferna mördades, antalet väpnade upprorsförsök har av en energisk forskare rapporterats vara 187; sedan 1920 har sju revolutioner ägt rum i Bolivia.

Många revolutioner har varit snabba, billiga och föga blodiga affärer; stundom har ett par kompanier militär eller en privatariné på ett par tusen man kunnat ordna saken. Men långtifrån alltid har det gått så till. 1879 års krig kostade Colombia — med en befolkning på kanske tre miljoner — 80.000 döda, och i kriget 1899—1903 uppgick offrens antal till 100.000; den stora mexikanska revolutionen för omkring trettio år sedan beräknas ha kostat en miljon människoliv (proportionsvis mer än Frankrike förlorade under första världskriget); ~~da den brasilianske diktatorn Vargas krossade upproret i São Paulo 1932 bombarderades landets andra stad av regeringstrupperna, och antalet~~

~~stapade var många tusen.~~

En mängd diktaturer har varit milda och snabbt övergående. Men det finns också talrika exempel på långvariga och ytterst effektiva diktaturer: Francia och de båda López i Paraguay (1811—1840 och 1844—1870), Castro och Gómez i Venezuela (1899—1935), Diaz i Mexiko (1876—1911), Rosas i Argentina (1829—1852), Vargas i Brasilien (1930—1945), för att blott nämna några av de mest kända exemplen.

Revolutionerna och diktaturerna är inte de enda bevisen

på den principiellt förkunnade demokratis svårigheter. Röst-rätten har i regel varit och måst vara begränsad, särskilt genom uteslutande av analfabeter. Trots detta — och en i många stater givna föreskrift om röstplikt — har valdeltagandet nästan genomgående varit lågt, varför något hundratusental eller rent av några tiotusental röster kunnat bilda majoritet i stater på flera miljoner invånare. Under vissa regimer och perioder har val-sveket och korruptionen satts i system — saken ter sig så naturlig att jag hört flera politiker utan varje tvekan vidgå att deras partier köper eller köpt röster. Till de uppenbara svagheterna hör också ämbetsmännens tillsättning efter parti-hänsyn, osjälvständighet hos domstolarna, de maktthavandes ekonomiska utnyttjande av sin ställning

Ett generellt bedömande av det latinska Amerikas tjugu eller Sydamerikas tio stater är visserligen inte tillätligt. Skillnaderna mellan olika områden är väldiga; Brasilien, Argentina, Chile och Uruguay har exempelvis företett stora demokratiska framsteg i jämförelse med Bolivia, Paraguay och flertalet mellanamerikanska stater. Inte heller kan man se hela tiden efter självständighetskrigen som en enhet; i stort sett har den politiska miljön förbättrats eller moderniserats under 1900-talet. I så pass hög grad uppvisar likväl denna grupp av stater ett gemensamt politiskt handlingsmönster att det ligger nära till hands att spekulera över de faktorer som mera allmänt kan ha varit av betydelse för denna särpräglade utveckling.

*

Bristen på folkbildning är det närmast till hands liggande skälet för demokratins misslyckande. I det stora flertalet stater lär analfabetismen fortfarande överstiga 50 procent, och därmed är klart att någon folkstyrelse i egentlig mening inte kan finnas. I överensstämmelse härmed står att pressen är ojämlikt svagare än i Europa; de totala upplagorna är, såvitt jag kunnat fastställa, en bråkdel av de svenska även i de mest framskridna länderna. Obildningen och omogenheten — i sig själva ett bevis på regimernas inkompetens — torde också vara en bi-

dragande orsak till de många våldsamma regimväxlingarna. I stället för en gruppering kring politiska principer träder anslutning till maktlystna ledare, och med denna "personalism" följer tendens till våldsaktioner och diktaturer. De folkledare, de "caudillos" som inte utan en viss stolthet omtalas i historieböckerna är förstaeliga endast med tanke på att den personliga lojaliteten får tjäna som surrogat för de politiska åsikterna.

De sociala skillnaderna är fortfarande ofantliga i flertalet

av dessa stater. Endast på några håll, såsom i Argentina och Uruguay, närmar sig massans levnadsvillkor västeuropeisk standard; i regel står mot en majoritet, som ur vår synpunkt lever i elände, en relativt begränsad och undanskjuten medelklass och en liten överklass med förnäma vanor och ofta med europeisk bildning. Hur ojämnt fördelad jordegodomen är kan siffermässigt bevisas; i Chile har 3 procent av jordägarna 89 procent av jorden, medan 79 procent har något över 8 procent av arealen; i Argentina kom för ett årtionde sedan 70 procent av jorden på storgod. (över 1.250 hektar); i Brasilien ägde år 1920 2 procent av jordägarna 53 procent av jorden. På andra områden är motsvarande beräkningar svåra, men de uppgifter som finns tyder på att en jämförelsevis ytterst liten del av företagens utgifter går till löner, medan kapitalvinsterna ofta är ofantligt stora. Dessa förhållanden, som under äldre tid säkerligen var än mera markerade, får emellertid inte leda till slutsatsen att de politiska konflikterna i regel varit betingade av sociala motsättningar. Den enda amerikanska revolution som kan betecknas som social torde vara den stora omvälvningen i Mexiko under 1910- och 1920-talen. Massorna har inte varit tillräckligt politiskt intresserade eller kunniga för att samlas kring sociala teorier eller krav. Detta utesluter naturligtvis inte att vissa diktatorer (såsom Vargas och Perón) sökt stärka sin ställning genom anknäring till bestämda sociala grupper, ej heller att det halvt omedvetna missnöje som måste följa med det ekonomiska läget många gånger varit en tillgång för diktaturspiranter.

Att de latinamerikanska staterna för sin ekonomi och framför allt för sina statsfinanser i så hög grad varit beroende av produktion och export av en eller ett fåtal varor (kaffe, tenn, koppar, kött, petroleum) har medfört en labilitet som inte varit utan politiska konsekvenser. I slutet av 1800-talet bestod Perus statsinkomst under många år till tre fjärdedelar av exporttull på guano, och den chilenska statskassan var något senare lika beroende av nitratexporten — det är två extrema exempel, men liknande bevis på ekonomins ensidig-

het och totala beroende av internationella konjunkturer skulle kunna framdras från flertalet stater. Produktionens och handelns koloniala struktur har medfört politisk lika väl som ekonomisk osäkerhet.

Som en av orsakerna till politikens och över huvud samhällslivets brister framhävs de oerhörda avstånden i flertalet sydamerikanska stater, den väldiga ytvidden i förhållande till befolkningens storlek. Det bör betonas att en naken uppgift om antalet invånare pr kvadratkilometer ger ett överdrivet intryck av denna svårighet. I så gott som alla stater är bebyggelsen koncentrerad till ett relativt begränsat område. I Colombia bor, för att nämna några exempel, 98 proc. av befolkningen i en tredjedel av landet; i södra Brasilien — Minas Geraes och staterna söder därom — bor ~~här~~ 60 procent av folket på en sjättedel av landets ytvidd; i Argentina hyser området kring huvudstaden (en femtedel av landet) bortåt två tredjedelar av invånarna; Chile består av en smal landsträcka på 400 mils längd, men över halva befolkningen bor i några centrala provinser, omfattande en sjättedel av landet. Trots detta är det sannolikt, och i några fall bevisligt, att de stora regionala olikheterna och motsättningarna försvårat den politiska sammanhållningen och medfört konflikter. Så har varit fallet i Brasilien, där staterna Minas Geraes och São Paulo stridit om ledningen, i Argentina, där frågan om centralism och federalism (huvudstaden mot provinserna) var utgångspunkten för Rosas' diktatur och sedermera lett till många stridigheter; i Uruguay med dess tävlan mellan Montevideo och landsbygden. De personliga och lokala grupperingarna har ofta smält samman till ett hot mot demokratin.

De fördolda rasmotsättningarna i ett stort antal stater har däremot inte direkt varit av betydelse för statskicket bräcklighet. Indianer och negrer har inte uppträtt som politiskt enhetliga och aktiva grupper — deras nivå har, liksom de fattigaste folkgruppernas över huvud, varit för låg för dylika aktioner. En annan sak är att en stor social förändring kån bli liktydig med en förändring av den underordnade rasens ställning — det främsta exemplet är den stora mexikanska revolutionen.

Av mera uppenbar betydelse för dessa länders politiska kriser än de nu nämnda faktorerna är två andra: den miljö ur vilken de nya staterna framgick och den speciella statsform som de antog.

(En föregående artikel i den sydamerikanska serien var införd den 27 december.)